

RESSENYES

La reivindicació de la memòria històrica

Josep Lluís Martín i Berbois

HISTORIADOR

Albert BALCELLS, *Llocs de memòria dels catalans*, Barcelona, Proa, 2008.

A la darrera pàgina d'aquest llibre l'autor del text defineix, encertadament, el que ha de ser la memòria i el paper que hi té la història: «*La memòria pot distorsionar la realitat dels fets, mentre que la història està obligada a l'equanimitat dins un esforç d'objectivació. [...] La història és interpretació i, per tant, discutible i revisable, però malgrat això manté la seva superioritat sempre que no sigui parcial*» (p. 398). Un postulat que el catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona Albert Balcells compleix amb escreix.

En aquest treball l'historiador, premi d'assaig del XXVIII Carles Rahola de 2007, fa un extens repàs als principals símbols de la història de Catalunya, malgrat que de vegades hagin quedat força relegats per una part important de la població catalana. Aquest dèficit historicocultural s'ha anat arrossegant des dels anys de la dictadura franquista però malauradament ha prosseguit, possiblement accentuat, entre la gent més jove al llarg dels anys que fa que tenim democràcia. Un fet del tot preocupant i greu perquè aquests darrers temps sí que s'ha pogut rebre una millor escolarització que no pas els seus antecessors. Tanmateix, el món educatiu i la Generalitat de Catalunya hauria de posar immediatament fil a l'agulla perquè no es perdés l'interès per la història i les tradicions catalanes.

Malgrat que ho suggereixi el títol, el lector d'història no trobarà en el llibre de Balcells una aplicació mimètica al cas català del treball pioner del francès Pierre Nora sobre els llocs de la memòria. El llibre que ara comentem presenta una aproximació més històrica i menys sociològica i antropològica que la del francès. Aquí, el professor Balcells engloba, de manera amena i rigorosa, alguns dels símbols catalans per excel·lència, com per exemple la senyera i l'estelada; la celebració de l'onze de setembre de 1714 (la Diada, el monument al conseller en cap de la Generalitat Rafael Casanova, el Fossar de les Moreres i el Born i les troballes sorgides arran de les excavacions efectuades); el Canigó i la seva flama; el monestir de Ripoll; la muntanya més emblemàtica i tot el que engloba Montserrat; el monestir de Santa Maria de Poblet; el Palau de la Generalitat; el Palau de la Música Catalana; la memòria conflictiva dels morts de les guerres (la Guerra del Francès, les guerres colonials, els voluntaris catalans a la Gran Guerra, el monuments a favor dels vencedors de la Guerra Civil; el Fossar de la Pedrera i altres monuments de la memòria antifranquista), i l'estadi i el museu del Futbol Club Barcelona.

Tot i tractar un gran nombre de símbols, aquest llibre no és una guia ni un inventari de monuments sinó un repàs dels llocs de memòria, i la seva història, més rellevants de Catalunya. Al llarg del text Balcells analitza detalladament l'origen, l'evolució, la llegenda i el significat de cadascun dels diferents temes tractats fins a la nostra actualitat; tots complementats amb un important nombre de notes a peu de pàgina que ajuden el lector a aprofundir la informació.

Tot i que l'autor no ho fa explícit, es pot dir que el llibre té dues parts diferenciades. En la primera meitat del text s'aprofundeix més històricament en els símbols tractats (monument a Rafael Casanova, el Fossar de les Moreres, l'Onze de Setembre i les restes materials a l'Antic Mercat del Born), en bona part perquè aquests són alguns dels principals referents nacionals i, sobretot, perquè han estat els més polititzats per part de nombroses formacions polítiques durant els segles XIX i XX. Mentre que en la segona part, no fragmentada per l'autor, fa una especial incidència en un conjunt d'espais físics, amb una important càrrega ideològica nacional, com són la muntanya del Canigó, el monestir de Ripoll, la muntanya i l'Abadia de Montserrat i el monestir de Santa Maria de Poblet. Un conjunt de llocs que hom creu que adquireixen més interès per a la majoria dels lectors, ja que

possiblement un bon nombre d'aquests lectors desconixeran la majoria dels indrets i la seva història, a excepció de Montserrat.

L'últim tram del llibre tracta, en l'apartat de «la memòria conflictiva dels morts de les guerres», el tema de la manca d'un monument similar al del «soldat desconegut» (al Cementiri Nacional d'Arlington, a Virgínia) a Catalunya, a excepció d'un parell d'espais amb una forta càrrega nacional: «*A Catalunya el monument al combatent mort per la pàtria com a lloc de memòria ha estat un fracàs sota tots els règims. No ha tingut una adhesió majoritària generadora d'identitat nacional. Excepcional és el cas del Fossar de les Moreres i l'estàtua de Casanova, que van associats a una jornada que conserva una part del seu antic caràcter reivindicatiu i que, per tant, mira cap al futur tant o més que cap al passat*» (p. 364).

Ara que vivim en un temps en què la memòria ha adquirit una rellevància important des l'àmbit nacional, cultural i social català, també l'estatal, cal potenciar-la de manera extraordinària per poder investigar i donar a conèixer acuradament la història de Catalunya a la societat catalana. L'impuls s'ha fet visible, sobretot gràcies a l'acord polític entre el govern tripartit de la Generalitat de Catalunya (PSC-ERC-IC) i la principal formació de l'oposició (CiU). Una comesa gens fàcil, s'ha de recordar que en el Parlament espanyol no hi ha hagut manera d'arribar a un acord per obtenir un mínim consens comú per la memòria històrica. Tot al contrari del que, amb orgull, podem esmentar en referència al Parlament de Catalunya.

Treballs com aquest llibre del professor Albert Balcells, de maduresa professional, on demostra abastament el seu profund coneixement de tots els espais analitzats, són del tot necessaris perquè la societat i les institucions catalanes adquireixin i aprofundeixin el coneixement de la història d'aquest país més que mil·lenari com és Catalunya.